

Valerica DRAICA, Dumitru DRAICA

Aspecte stilistice ale liricii creștine

V. D. – lector universitar doctor, Universitatea din Oradea. Domenii de interes: istoria limbii române, sociolingvistica.

D. D. – dr. conf. univ., Universitatea din Oradea. Arie de preocupări științifice: lingvistica generală, dialectologia, ortografia românească.

Începuturile literaturii române culte stau sub zodia religiosului, datorită traducerii unor cărți de cult, dar și grație unor creații originale ce reveneau cultului creștin. În folclorul românesc, bazându-se pe vechile credințe religioase, vor apărea elemente ale creștinismului. De-a lungul istoriei, poeții noștri au făcut apel la miturile și divinitățile păgâne care au fost creștinate și chiar bisericile au acceptat și asimilat calendarul sacru precreștin, în mare parte. Poezia religioasă include și trăirile în spirit creștin, în spiritul preceptelor creștine, religia, în formele ei desăvârșite, preia credința în magie, miraculosul și fascinantul.

Lirica românească a înțeles simplitatea tradiției noastre populare, care prezintă Divinitatea ca pe ceva normal, care ia parte la viața cotidiană. Dintotdeauna, cultura poporului român a fost marcată de credința și dogma creștină,

The Romanian lyric was outlined by the religious inspiration, the divine presence was felt since the first Romanian creations, being also felt with power in the present writings. The Romanian Christianity assimilated the traditions, customs and myths of the forefathers, acquiring some particular notes. For Romanian culture, Christianity is a point of reference, in general, our culture is the carrier of a special religion. Romanian poetry understood the simplicity of popular poetry, and Romanian writers have always capitalized, with the greatest potential, the Christian treasure.

creștinismul românilor a asimilat și adaptat tradiții, obiceiuri și mituri ale înaintașilor, exercitând teme și motive pentru întreaga cultură românească. În acest fel, cultura noastră a avut în permanență o bază, un punct de susținere, valorificând credințe, dogme, mituri din sistemul religios, pe care le-a înzestrat cu valori estetice deosebite.

Modelele religioase ale unora dintre manifestările noastre sufletești, precum iubirea, ura, ideea de bine și rău, i-au fascinat dintotdeauna pe oameni, le-au înflăcărat imaginația, constituindu-se în prezențe aproape obsesive în viața lor. Sentimentele, inclusiv cel religios, nu și-au aflat o realizare concretă decât prin umanizare și spiritualizare, nu prin negarea lumii sau a credințelor. Toate aceste credințe, tradiții, mituri au avut rolul de a potența marile adevăruri ale lumii, în confruntarea cu adevărurile esențiale ale spiritului uman.

Literatura română a devenit, în timp, purtătoarea unui crez religios aparte, având ca rezultat crearea unor imagini unice ale divinității. De-a lungul activității lor artistice, poeții noștri s-au apropiat cu simplitate și familiaritate de Dumnezeu-Sfântul, de Maica-Preacurata, au comunicat cu Divinitatea într-un mod cât se poate de natural, considerând că Dumnezeu este peste tot, în noi și în jurul nostru. Divinitatea face totul posibil, chiar și anularea distanței dintre cer și pământ. Fără grația divină nu există pe pământ binele, adevărul, frumosul, nu se poate întâmpla nimic. Și oamenii simpli au încercat să înțeleagă misterul existenței divine în care au crezut dintotdeauna, prin Maica Domnului au căutat să se apropie de Domnul prin rugăciuni zilnice, pentru ca acesta să coboare în mijlocul lor. Hristos se naște, în mod miraculos, din Fecioara Maria, într-o iesle, își asumă conștient dimensiunea morții, acceptând sacrificiul de sine, este întotdeauna adorat, credința că EL este în orice moment alături de oameni străbate marile creații ale poezilor români.

Poezia creștină este o manifestare a genului liric și ea poate fi încadrată datorită tematicii și aspectelor stilistice, colindului, cântecului de stea, bocetului, rugăciunii, care se întrepătrund rar în literatura populară.

Colindele reprezintă o primă propagandă creștină pe teritoriul românesc. Apariția lor trebuie raportată la începuturile răspândirii creștinismului. În multe dintre colindele românești este prezent Pruncul

sfânt, în altele Dumnezeu-tatăl pe pământ, între oameni, ca să colinde cu feciorii din sat, fiind apoi așteptat la masă, în fiecare casă. T. Herseni scria că „în noaptea de Crăciun se deschide cerul, Dumnezeu coboară pe pământ, se amestecă printre colindători sau se așază în fruntea lor și umblă din casă în casă, pentru a binecuvânta, prin prezența și acțiunile sale, pe oameni” [6, p. 81]. Astfel, vocea flăcăilor colindători se confundă cu vocea lui Dumnezeu, eliminând orice distanță între ei și Divinitate. Adorarea Sfântului, de fapt a tuturor sfinților prin care aceștia devin adevărați eroi în imaginația populară, dezvoltă umanizarea, individualizarea și „funcționalizarea” lor pe pământ, întrucât totul emană de la Dumnezeu, nu există nimic fără el, fără prezența divină nu există nici bine, nici adevăr, nici frumos. Colindele din lirica populară vorbesc despre nașterea și botezul lui Hristos, despre bunătatea și judecățile lui, pe un fond de adorație și bucurie, de laudă și preamărire.

Repertoriul de *colinde* este amplu, cunoaște zeci de variante, aproape toate vechile colecții de poezie populară românească includ texte ce atestă în mod clar prezența masivă a materialelor de origine creștină în repertoriul cetelor de colindători. Monica Brătulescu [1, p. 183] vorbea despre 217 tipuri de colinde, dintre care 43 sunt cele care „în grade variabile pot fi raportate la influența exercitată de creștinism”. În aceste tipuri de colinde aportul ideologic și narativ al creștinismului este prioritar și fundamental, stratul creștin primitiv al colindatului în cete trebuie raportat la momentele inițiale ale răspândirii creștinismului la noi. Marea sărbătoare a Crăciunului a exercitat o mare influență și forță de atracție asupra tradițiilor folclorului în timpul iernii. Mântuitorul apare în miezul acțiunilor rituale, prezența sa în mijlocul colindătorilor îl face pe Dumnezeu eroul narațiunii și referentul sacru al mesajului creștin, realizând un act de comunicare directă cu cetele de colindători.

Rugăciunile și predicile adresate Domnului și Maicii Sale au o tonalitate aparte, cunosc o solemnitate afectivă și o înfiorare gingașă deosebite, portretul suav al Maicii Domnului are un farmec neasemuit (*Cazania* lui Varlaam, *Didahiile* lui Antim Ivireanul).

Aproape toți marii noștri poeți au făcut apel în creațiile lor la creștinismul cosmic, la miturile și divinitățile păgâne, care au fost creștinate. Creștinismul cosmic este dominat de nostalgia unei naturi sanctificate de prezența lui Iisus, de o nostalgie a paradisului, de dorința de a trăi

într-o natură transfigurată și invulnerabilă. Încă de la poezii pașoptiști putem remarca tendința spre o construcție superioară a versurilor, un vădit progres în realizarea lor.

Astfel, la **Vasile Cârlova** semnalăm fluența versurilor, noi procedee compoziționale, intensificarea sincerității sentimentelor, dinamica mesajului și optimismul crescut în credința divină: „Ființă naltă, lungă vedere, / Izvor puternic de mângâiere, / Pavază sfântă ăstui pământ!” (*Rugăciune*); **Grigore Alexandrescu** manifestă o atitudine de profundă convingere creștină, pentru el *rugăciunea* este o respirație a sufletului (*Candela*); **Cezar Bolliac** vedea în religie o adevărată povară și pledea pentru eliberarea românilor (*Călugărița*); **Dimitrie Bolintineanu**, poet în *rugăciune*, închină și el ode Creatorului și Fiului Sfânt, glorifică minunile creației divine, meditănd și asupra învățaturii christice (*La Dumnezeu, La Isus pe cruce, Fecioara Maria*), la el imaginile și suflul poetic au inocența picturilor italiene, dominanta stilistică a tonului fiind uimirea entuziastă, portretul Fecioarei Maria este dominat de imagini vizuale realizate, îndeosebi, cu ajutorul epitetelor: „De o rochie de purpură, / Corpul ei e coperit; / O cunună de vergură, / Cu lumină s-a-mpletit”.

Vasile Alecsandri a consacrat puține creații sentimentului religios, iubirea de patrie și glorificarea Divinității sunt prezente în *Imn religios*: „Etern Atotputernic, o, Creator sublim, / Tu care ții la dreapta pe Ștefan, erou sfânt...”

B. P. Hasdeu trece de la *rugăciunea-invocație* la practici magice, tonul este acut și acuzator, în *Evlavia*: „Sunt un călugăr umilit, / În cap cu comănacul; / Supt chip de puică de iubit...”; el vedea în forța creatoare a poetului posibilitatea de a trasa o punte de legătură între materie și spirit...

La **M. Eminescu**, considerat la începuturi un poet ateist sau antireligios, există o religiozitate difuză, un sentiment creștin, un substrat religios, creștin (*Luceafărul, Rugăciunea unui dac...*). În *Luceafărul* forma pe care o ia astrul îndrăgostit, în drumul său către Părintele Luminii, este aceea a unui „fulger neîntrerupt”, poetul ilustrează ideea că Lumina este viață prin repetarea verbului *a izvorî*, dar și prin folosirea unui superlativ stilistic, un substantiv cu valoare cantitativă, *niște mări*, ce

sugerează incomensurabilul: „Vedea, ca-n ziua cea dintâi, / Cum izvo-
rau lumine; / Cum izvorând îl înconjur / Ca niște mări, de-a-notul...”;
verbul *piere* are înțelesul de *intrare – prin gând purtat de dor* – în Sfânta
Lumină, pentru că Hyperion va trece pragul lumii create, spre un alt
topos, poetul folosindu-se de o negație totală: „El zboară *gând purtat
de dor* / Pân *piere* totul, totul... / Căci unde-ajunge *nu-i hotar* / Nici *ochi
spre a cunoaște*.”

Tot către un Dumnezeu ascuns în propria-i lumină se îndreaptă și
rugăciunea neobișnuită, ciudată, din *Rugăciunea unui dac*. Adresarea
către Dumnezeu din prima strofă se face la pers. II sg., trecându-se
apoi, în strofele următoare, la pers. III sg., pentru ca în ultimele două
strofe să se revină la pers. II sg., ca și cum poetul vorbește deopotrivă
cu Dumnezeu și cu altcineva. În prima parte a poemului avem o de-
scriere a divinității, echivalentă cu o mărturisire de credință, în care
Dumnezeu este *necreat* (există din veci, precede totul): „Pe când nu era
moarte, nimic nemuritor, / Nici sâmburul luminii de viață dătător, /
Nu era azi, nici mâine, nici ieri, nici totdeauna, / Căci unul erau toate și
toate erau una...”; este *creator* („El zeilor dă suflet...”) sau *mântuitor* („El
este-al omenirii izvor de mântuire”). Dumnezeu trebuie slăvit, „El este
moartea morții și învierea vieții”, versul acesta rezonând ca o parafrază,
iar expresia învierea vieții poate suna, fie oximoronic, fie pleonastic.
Blestemul din ultima parte a poemului ne apare ca un act religios, ca
un blestem de sine, extrem de dureros, apar doi termeni principali în
relație de opoziție sau ca un paradox: „*Să blăsteme* pe-oricine de mine-
o avea milă, *să binecuvânteze* pe cel ce mă împilă”.

Poetul o invocă pe Sfânta Fecioară pentru redobândirea credinței:
„Dă-mi tinerețea mea, redă-mi credința, / Să reapi din cerul tău de
stele: / Ca să te-ador de-acum pe veci, Marie” (*Răsași asupra mea*),
închină poeme sărbătorilor creștine, biruința divină se transformă
într-un imn de slavă închinat Atotputernicului (*Învierea*), iar naș-
terea Mântuitorului este surprinsă sublim: „De dragul Mariei / Ș-a
Mântuitorului, / Lucește pe ceruri / O stea călătorului...” (*Colinde, co-
linde*); aproape întreaga operă eminesciană este un univers creștin care
răzbate din inconștientul neamului românesc.

Lexicul eminescian, la jumătatea secolului al XIX-lea, impresionează
prin simplitate și sobrietate, este deseori împrumutat din domeniul

abstracțiunilor. Eminescu a păstrat în versurile sale o serie de fone-tisme moldovenești, dar și ardelenisme sau muntenisme, populare și religioase, pentru valoarea lor artistică și din necesități de rimă: *câne, mâne, ceriu, ceriuri, spăriet, tămâiet, mlădiet, izvoară, pahară, șele, jele, șede, cer, ceruri, s-o vază, s-o auză, să pui, voiu, sară, sacă...*: „Iar ceriul este tatăl meu, / Și muma mea e marea” – „În turme călătoare / Trec nourii pe *ceri...*” Prin lexicul său religios, poetul dă expresivitate sporită unor imagini, datorită simplei folosiri a unor cuvinte, ca: *îngeri, Dumnezeu, Christ, Christos, Maria, profet, icoană, preot, altar, mister, rai, ceruri, sfințe, tămâie, sfințește, a ruga, clopot, candelă, rugăciune, lumânare, a îngenunchea, colinde, stea, a învia, nemuritor, a binecuvânta, făclie, cruce, clopotniță, biserică...* (acești termeni cu conotații religioase sunt un indiciu al valorii stilistice pe care ei îl propun, de la sine sau prin nenumărate asocieri). Numele proprii folosite au și ele diverse conotații, datorită accentuării diferite, atunci când este vorba de realizarea rimei sau a unor structuri ritmice, modificările lor au efecte expresive și o determinare stilistică, numele proprii cresc inventarul de rime, iar sugestiile și conotațiile tematice îmbogățesc mult imaginile liricii.

Poezia sentimentului religios a lui **Al. Macedonski** parcurge o cale a purificării creștine și a înălțării spirituale, poetul recunoaște că ocrotirea semenilor se află în mâinile lui Dumnezeu: „...Mă înjosiră, mă lov-
viră, / O țară-ntreagă s-a-ntrecut / Să-mi dea venin – și l-am băut. / Dar, Doamne, nu te biruiră.” (*Psalm*), el se lasă în mâna forței divine: „Doamne, toate sunt prin tine: / Și averea și puterea, / Fericirea, mân-gâierea... / Lui Iisus i-ai dat o cruce, / Că știai c-o poate duce, / Când dureri ne dai și nouă, / Ne dai plânsul ca o rouă...” (*Psalm*).

Rondelul meu constituie apogeul înălțării creștine a poetului, este un ecou al elogiului iubirii creștine, numeroase versuri având forma *cuge-tărilor și aforismelor*, asemănându-se cu rezonanța sentențioasă a unor versete biblice: „Când am fost ură am fost mare, / Dar, astăzi cu de-săvârșire, / Sunt mare, căci mă simt iubire, / Sunt mare, căci mă simt uitare... / Știu: toate sunt o-ndurerare, / Prin viață trecem în neștire, / Doar mângâierea e-n iubire, / De-ar fi restriștea cât de mare, / Și înăl-țarea e-n iertare.”

Al. Vlahuță invocă pronia cerească sau glosează pe tema Învierii, vor-bind despre patimile, moartea și învierea lui Iisus: „Voi, toți ce-ați plâns

în întuneric / Și nimeni nu v-a mângâiat, / Din lunga voastră-ngenunchiere / Sculați: Cristos a înviat!” (*Cristos a înviat*); poetul îndeamnă la iubirea aproapelui și la înfăptuirea binelui: „Sfântă muncă e aceea, / Ce răsplata-n ea găsește... / Urgisit de toți să fii, / Tu de-a pururea iubește... / Binele te-nvaț-a-l face, / Ca albina mierea ei” (*Sfânta muncă*).

G. Coșbuc a fost considerat, de către Ioan Alexandru, cel mai de seamă poet religios din literatura noastră, în centrul creațiilor sale aflându-se bucuria marilor sărbători creștine, scenele povestite de mama despre nașterea Mântuitorului se prelungesc în visele copiilor: „Și când târziu ne biruia / Pe vatra veche somnul, / Prin vis vedeam tot flori de măr / Și-n fașe mic pe Domnul” (*Colindătorii*). Patimile și învierea Domnului, biruința vieții asupra morții răzbat din poezia *La Paști*: „Pe deal se suie-ncetșor / Neveste tinere și fete, / Bătrâni cu iarna vieții-n plete... / La zâmbet cerul azi ne cheamă, / Sunt Paștile! Nu plânge, mamă!”. În poezia *Noi vrem pământ!*, avem o sinteză a concepției creștine despre viață, poetul aduce un elogiu creștinismului, credinței în înviere: „Credința-n zilele de-apoi / E singura tărie-n noi... / Și-oricât de amărăți să fim, / Nu-i bine să ne despărțim / De cel ce viețile le-a dat”. Poetul nu-l mai caută pe Dumnezeu în sfere inaccesibile, îl așază în mijlocul poporului, căci el trăiește, moare și renaște din propriul univers: „Închinați-vă, popoare! / Dumnezeu e bun... / Dumnezeu e drept... / Dumnezeu e sfânt, / Cel ascuns e-n veci de față, / Cel etern întruna moare...”

Șt. O. Iosif este un poet al armoniei patriarhale, imaginea bunicii este o icoană a bunătății și înțelepciunii, asemănătoare Sfintei Duminici: „De câte ori cătam la ea, / Cu drag mi-aduc aminte / Sfiala ce mă cuprindea / Asemănând-o-n mintea mea / Duminicii prea Sfinte” (*Bunica*). În același registru stilistic, al evocării sacre, sunt prezente *doina* și *cântecul de leagăn*, doina fiind cântecul sfânt ce trebui sădit în sufletele urmașilor. *Isus* este o transcriere poetică a icoanei Maicii Domnului, iar în *Rugăciune*, poetul imploră smerit iubirea divină: „Și pe Tine Te mai chem: / Doamne, Tu ești sfânt și mare! / Mântuie-mă de blestem... / Către Tine plâng și gem: / Îndurare!”

Nota puternică, originalitatea versului lui **Octavian Goga** decurg din lirica sa profetică, religioasă, dintr-o poezie a satului tradițional, cu datini și obiceiuri creștine, un ecou liric al operei reprezentanților Școlii

Ardelene. *Rugăciune* este, poate, cea mai frumoasă *rugă* înălțată de vreun poet român, figurile de seamă ale satului devin și ele mesagerii durerii celor mulți (Apostolul, Dascălul, Dăscălița...). Și poeziile scrise sub forma *colindelor* cuprind sentimente dureroase, de jale: „Moș Crăciun, Moș Crăciun! / La casa de om sărac / S-a gătat făina-n sac / Și n-avem să-ți dăm colac, / Moș Crăciun!” (*Colindă*). Unele poezii aduc seninătatea și speranța, prilejuite de sărbătorile creștine: „Licărind o raz-atinge, / Geamul ușii de la tindă, / De trei glasuri legănată, / Se-nfripă o colindă. (...) / Blând zâmbește din icoană / Cuviosul Nicolae...” (*Pace*), iar în cele mai multe dintre creațiile sale Goga actualizează învățătura biblică.

Poetul a utilizat numeroase elemente populare, regionale, arhaice și neologice, din literatura și mitul religios, care dau un caracter solemn și o coloratură deosebită versurilor sale. În vocabular, Goga păstrează înțelesul uzual al cuvintelor și expresiilor, preia și selectează cele mai expresive elemente lexicale, în multe situații nefiind adeptul unor inovații nefirești în limbă. El a adus nou în poezia noastră spiritul și viziunea biblică, termenii religioși fiind clamații și invocații liturgice, termeni cu funcție estetică, preluați, cei mai mulți, din practica religioasă, din sfera cinului bisericesc: *arhanghel, agheasmă, altar, apostol, biserică, blestem, bocet, bobotează, catedrală, cădelniță, cântare, colindă, crai, creștinesc, cucernic, cununa, dascăl, demon, duh, evlavie, fecioară, har, icoană, ispită, locaș, măicuță, muceniță...* Acestora li se adaugă o serie de expresii (*a-i fi scris, a-ți face cruce, Dumnezeu să-l ierte, postul mare...*), parabole, invocații, nume proprii din Biblie (*Cana Galileii, Crăciun, Cristos, Isus, Magdalena, Maria, Sânpetru...*); substantivele comune scrise cu majuscule conferă textului un plus de semnificație și afectivitate: „Vine *Amurgul* de pe munte – Prin graiul lui vorbea *Mântuitorul* – Blând zâmbire-ar *Milostivul* – Doarme leneș craiul *Soare*”... Epitetul este figura de stil cea mai frecvent utilizată, sursa lui fiind elementul lexical religios, epitelele religioase dau relief, tensiune și forță imaginilor artistice; prin antepunere și postpunere, epitelele conferă totodată energie și vitalitate, o dimensiune temporală și spațială, iată câteva exemple: *blând, cărunt, cucernic, curios, înfricoșat, înflorat, înduioșat, fariseu, sfânt, sfințit, milostiv, mândru, păgân, pribeag, precurat, senin, sfios, smerit, tainic, tremurător, vitreg...* Epitetul religios al lui Goga contribuie la intensificarea mesajului, reliefându-i „glasul de aramă”, el se situează

imediat după termenii populari, elementul religios creează o atmosferă liturgică, o solemnitate specifică a creației sale lirice.

Tudor Arghezi este un poet al marilor întrebări, al dramelor de conștiință devastatoare, căutătorul Tatălui; el năzuiește la sinteza idealului și realului, la bine, frumos și adevăr. Dialoghează cu Divinitatea, se răzvrătește, este nemulțumit, suferă din cauza absenței unor semne de existență ale Divinității. În *Psalmul XIV*, poetul părăsește registrul obișnuit, reliefând imaginea Mântuitorului, înfățișând drama omenească a singurătății lui Isus, în imagini cosmice: „Am fost să văd pe Domnul de viu bătut pe cruce, / Singur în câmp cu corbii și-a cerului rășină... / Nu-i nimenea nemernic și singur ca Isus... / Am așteptat din ceruri un semn, o-mbărbătare, / De vreme ce-nțeleptul a fost trimis cu scop, / Să moară printre oameni vândut prin sărutare. / Și se făcu-ntuneric și răcoare.” Arghezi rămâne totuși un creștin, drămuind „în zgomot și-n tăcere” biserica sufletului său (*Psalmul XI*), concluzionând la final: „Eu, totuși, slugă veche a domnului rămân” (*Psalm*).

Imaginea Divinității în poezia argheziană este creată prin termeni religioși, ale căror semnificații reliefează momentele de zbcium sufletec, căutările și întrebările nesfârșite legate de problemele existenței umane. Unii dintre acești termeni denumesc ființe vii care țin de religia creștină, de obiecte și acțiuni specifice ritualului creștin: *altar, acatist, biserică, botez, cădelniță, clopote, cruce, hram, iconostas, Fiul Hristos, Dumnezeu, îngeri, ieromonah, liturghie, magi, mătăanii, paradis, paraclis, pomelnic, post, potir, praznic, prescură, preot, proroc, rugăciune, schit, sinod, sfeștanie, strană, smerenie, stareț, tămâie, templu...* În versurile sale poetul revoluționează limba, sparge tiparele tradiționale, conferind unor cuvinte un caracter simbolic, semnificații stilistice diverse: *acvilă, albină, azur, beznă, ceață, cer, cântec, lumină, munte, nori, șoim, veac, vultur...* Sunt utilizate de către poet o serie de simboluri cu caracter mistic, religios, mitologic, dar și simboluri ce reflectă stări sufletești diverse ale universului familiar. *Muntele* simbolizează monumentalitatea, dimensiunea cosmică, măreția idealurilor, uneori devine simbolul *poverii morale* a vieții cotidiene: „Când mă găsesc în pisc / Primejdia o caut și o isc, / Mi-aleg poteca strămtă ca să trec, / Ducând în cărcă *muntele* întreg...” (*Psalm*). *Piscul* simbolizează înălțimea, un ideal moral către care tinde poetul: „*Piscul* sfârșește-n punctul unde-ncepe... – Dar

ajungând în *piscuri* de râpi, încrucișate...” (*Psalm*). *Cântecul* simbolizează anumite stări morale cu caracter mistic: „Ruga mea e fără cuvinte, / Și *cântecul*, Doamne, mi-e fără glas...” (*Psalm*). Într-un *Psalm* face o adevărată confesiune Divinității, autodefinindu-se, într-un lanț de metafore, ce relevă caracteristici ale individualității sale: „Tare sunt singur, Doamne, și pieziș! / *Copac pribeag uitat în câmpie*”.

Și pentru **Lucian Blaga**, creator de metafore și simboluri, creștinismul, istoria sacră și mitologia sunt motive de inspirație literară. Putem vorbi despre o poezie religioasă la Blaga începând cu *Poemele luminii* (1919), unde apar motive specific creștine, poezia respiră atmosfera miturilor, lirismul său constă într-o transpunere imaginativă a lumii, a existenței și cunoașterii. Istoria Nașterii Mântuitorului i-a prilejuit poetului creații deosebite (volumul *În marea trecere*), acesta apare în postura de antemergător care vestește nașterea lui Iisus (*Bunavestire*), iar în *Colindă*, scrisă în metru popular, vorbind despre nașterea Mântuitorului, folosește sugestii din tradiția creștină, *textele evanghelice și colindele românești*: „Doarme acolo în poiată, pruncușor fără de tată. Și măicuța, mama lui, se tot plânge bouului, c-a născut în Vifleim, n-are scutece de in, n-are apă, n-are fașă, nici opaiț, nici nănașă.” Spiritul și sentimentul religios sunt prezente în poezia lui Blaga, sunt apropiate de sufletul omului, chiar dacă poetul folosește și elemente păgâne: „... din veac în veac – până în fața lui Dumnezeu, duc drumurile tale, vechi și nouă, și nicăieri nimeni nu rățăcește.” (*Tablele legii*) sau: „Focuri ard și e credință. / Acest gând cât mai palpită / Schimbă moartea-n biruință: / Nu sunt singur, nu sunt singur” (*Nu sunt singur*).

Creștinismul lui **Vasile Voiculescu** este o componentă a orizontului mitic, scriitorul se detașează de dogmă. În volumul *Poezii* (1916) interpretează motive evanghelice, scrie versuri apropiate de rugăciune și psalm sau pasteluri sacralizante. Odată cu volumul *Pârgă* (1921), sentimentul religios se interiorizează, începe să fie exprimat sub forme alegorice sau simbolice, îngerii sunt simple alegorii sau prezențe decorative (*Îngerul Nădejzii, Arhanghelul Durerii*). În poezia *Cei patru brazi*, intimitatea cu natura este proiectată mitic, într-o ritmică și o muzicalitate impecabile se naște o baladă, pe motivul popular al raportului magic dintre destinul uman și cel al bradului: „Când târziu sosi scrisoarea care a-ntărit, / Că cei patru feți departe toți s-au prăpădit,

/ Vestea groaznică un geamăt popii nu i-a smuls: / El demult îi îngropase și-i jelea demult...”. Începând cu *Poeme cu îngeri* (1927), poetul dezvăluie disponibilități lirice nebănuite, aspiră la puritate și liniște, la perfecțiune morală și spirituală, el descoperă un mod rafinat și ingenios al monologului dramatic și al ingenuității plastice, în metaforă și în alegorii biblice: îngerul-durere, îngerul-culegător, îngerul-femeie, îngerul-lumină, îngerul-albină...

Vasile Voiculescu este un spirit credincios, creștinismul lui poate părea, uneori, îndoielnic, din cauza ironiei și revoltei față de cer, însă degradarea divinului nu înseamnă pierderea credinței și a aspirației spre înalt: „Popoarele nu sunt pământ, / Și dragostea nu e țărână, / Dar o-ngropăram într-un mormânt... / Prin lut urcăm în cerul sfânt.” (*Comoara*). Capodopera poeziei sale religioase, *Isus din copilărie*, rememorează liric emoțiile poetului, din copilărie, trăite în Săptămâna Patimilor, un spectacol unic la care participa cu tot sufletul: „Toată săptămâna ți-o închinam numai ție și patimilor tale minunate...”; alternanța dintre durere și bucurie, dintre suferință și nădejde duce la biruința lui Hristos asupra morții: „Vineri te prohodeam apoi de-a bine, / Biserica era o slavă de fum și pară, / Vădanele boceau toți morții pe afară, / Mama mă strângea la piept cu suspine / Și muream și noi toți cu tine...”, iar poetul se adresează, în final, direct lui Iisus, cerându-i puterea să învingă toate încercările vieții: „Mângâietorul încununat de spini, / Oricâte amărăciuni am înghițit pe cale, / Mi-s încă stropii sufletului plini / De toată mierea amintirii tale.”

Cu **Aron Cotruș** psalmul devine o combinație între *rugăciune* și *pamflet politic*, poetul se adresează Divinității și strigă cerului durerea unui neam: „Din Carpații de întuneric, ușor ca un fulg, spre Tine, o, Doamne, aș vrea să mă smulg, după ce mi-oi duce, străin printre străini, pentru-ai mei, pân-la capăt, coroana de spini” (*Psalm*).

Ion Pillat se înscrie în poezia religioasă tradiționalistă; în *Povestea Maicii Domnului* imită naivitatea *legendelor și colindelor* românești, iar în ciclul *Chipuri din Evanghelie* prelucrează unele *pilde și parabole* din Evanghelie. Sentimentul religios este prezent și în poezii care nu sunt de inspirație biblică, dar oferă o viziune creștină a existenței. În ciclul *Cartea țărilor* introspecția și meditația fac front comun cu credința și invocația Domnului, iar în pastelul *Toamna* elementele naturii alcătu-

iesc o biserică grandioasă, cu tot ritualul sacru, în vreme ce animalele din pădure, făpturi ale lui Dumnezeu, vin aici să se cuminece: „Și nalta mănăstire / Cu tâmpla aurită de lumină / Adună la icoane fagi senini, / Sub ceruri ruginii de patrafire...”

În volumul postum *Poemele nemuririi*, **Vasile Militaru** realizează o culgere de înălțătoare *immuri divine*, care încearcă o urcare spre cer, înălțare ce nu poate fi niciodată prea târzie: „În fiecare om e Dumnezeu, / Cum diamantu-n rocă este-nchis!... / De vrei să-l vezi și tu, o, frate-al meu, / Fă-ți sufletul cel negru paradis...”

Adrian Maniu nu scrie poezie religioasă pur și simplu, elementul religios are un rol decorativ în versurile sale, el alege din basme și eresuri ființe ale răului, dar mobilizează și personaje sacre, pe care le pune în situații inedite, de un anticreștinism supărător. Sentimentele de pietate creștină răzbat în câteva dintre poemele sale lirice, precum *Rugăciune*, o aspirație spre înalt, spre înseninarea sufletului, prin recăștigarea credinței: „Înflorește, Doamne, sufletul meu, / Cum înfloresc salcâmi și măslinii, / Înapoiază-mi credința iar, / Cum întorci zborul păsărilor călătoare.” În *Pentru suflet*, poetul se inspiră din contemplarea unei icoane: „Mărire ție, blândă și-nțeleaptă, / Cu părul rău de soare mătăsos, / Cu ochii de senină străvezire, / Cum numai cerul primăverii poate fi...”

Și la **Radu Gyr**, sentimentul religios este extrem de rar prezent, poezia lui religioasă este legată de experiența închisorilor, în care și-a petrecut mulți ani din viață. Apelul la Precista, din poezii, ca *Seară de taină*, *Printre cimbru și susai...*, se face din considerente stilistice, Maica Domnului se situează pe același plan iconografic cu feții-frumoși și cu babele sfinte: „Pe ramuri moi se frâng arcușuri. / Din basm vin feți-frumoși la fântână... / Ca seara, când Fecioara, în pridvor, / De la arhanghel a primit bunăvestire.” (*Seară de taină*); „În bordei de rozmarin, șade Sfânta Vineri. / Ți-o da azimă și vin, și doi vulturi tineri...”

Din poezia *As-noapte, Iisus...*, răzbate ideea comuniunii în suferință cu Iisus și înțelegerea creștină a suferinței, poetul are un vis și o convorbire cu Mântuitorul: „As-noapte, Iisus mi-a intrat în celulă. / O, ce trist, ce înalt era Christ! / Luna-a intrat după el în celulă / Și-l făcea mai înalt și mai trist... / Unde ești, Doamne ? – am urlat la zăbrele. / Din

luncă venea fum de cățui. / M-am pipăit, și pe mâinile mele / Am găsit urmele cuielor Lui...”

Radu Gyr a creat metafore inegalabile închinare Divinității, omului, virtuților creștine, luminii izbăvitoare de credință.

Poezia lui **Ioan Alexandru** este o întrupare a spiritualității creștine și românești, imaginile create de poet sunt realități românești ale unor simboluri divine. Poetul pășește în sfera poeziei religioase cu volumul din 1973, *Imnele bucuriei*, când devine un imnograf; el se transformă într-un poet al Luminii, pentru că bucuria izvorăște din lumina lui Hristos și depune mărturie despre existența lui Dumnezeu: „Lumină lină, lini lumini / Răsar din codri mari de crini, / Lumină lină, cuib de ceară / Scorburi de miere milenară / De dincolo de lumi venind / Și niciodată poposind...” (*Lumină lină*).

Poezia închinată Divinității are unele note caracteristice, lexicale, gramaticale, stilistice, pentru a-i configura, în domeniul liricii românești, un statut aparte: include un vocabular specific, cu termeni, expresii, cuvinte din universul religiei și al mitologiei, nume comune și proprii folosite des în biserică, părți de vorbire flexibile: substantive, adjective și verbe. Limbajul poetic este unul particular, lexicul răspunzând specificității religioase, cu numeroase cuvinte și expresii din teoria și practica de cult, dar și o retorică particulară ce trimite spre divin. Nu lipsesc nici arhaismele și regionalismele, nici construcțiile repetitive, topica propozițiilor, asociațiile de cuvinte, locuțiunile și inversiunile ce construiesc o atmosferă deosebită, o lume aparte. Nu trebuie omise modalitățile aparte de realizare a afirmației sau negației, adresarea la persoana a II-a, utilizarea unor timpuri verbale și a vocativului, a exclamației și interogației. În poezia religioasă nu trebuie uitate figurile de stil, tropii, ce creează efecte emoționale: simbolul, epitetul, comparația, metafora, hiperbola, personificarea, alegoria..., dar nici dialogul și portretul.

Limbajul poetic al creațiilor lirice creștine s-a născut, în egală măsură, din limba veche, din cea populară și din neologisme; termenii vechi au devenit cu adevărat poetici în creațiile pașoptiștilor, mai ales, deși existau și în scrierile anterioare, limba veche fiind înțesată de cuvinte bisericesti care azi posedă valori estetice, datorită sensului lor și, mai ales,

prin funcția lor creatoare de atmosferă a acelor vremuri. Sunt prezente și elemente lexicale din vorbirea dialectală, din graiurile teritoriale, ce au dobândit valori poetice deosebite. *Lirica românească de inspirație religioasă* a creat un spațiu estetic de importanță maximă în istoria literaturii noastre și a limbajului poetic românesc, prin profunzimea gândirii poetice, prin varietatea mijloacelor stilistice de o expresivitate aparte și cu o înaltă rezonanță spirituală, constituindu-se într-o dimensiune a specificului național românesc.

Bibliografie

1. Brătulescu Monica, *Colinda românească*, București, Editura Minerva, 1981.
2. Crainic Nichifor, *Spiritualitatea poeziei românești*, București, Editura Muzeului Literaturii Române, 1998.
3. Draica Valerica, *Limbă, expresivitate și stil în lirica religioasă românească*, Petroșani, Editura Universitas, 2005.
4. Draica Valerica, *Imagini ale Divinității în lirica românească*, Petroșani, Editura Focus, 2006.
5. Herseni Traian, *Forme străvechi de cultură poporană românească*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977.
6. Teodorescu G. Dem, *Noțiuni despre colindele românești*, București, Editura Minerva, 1982.